

קרבן פסח ב"תורת כהנים".

(פרק א')

בעיני המבקרים נחשב למושכל ראשון, כי מימי תקופת התקונים של יאשיהו שאפה מפלגת הכהנים בחריצות וכהתמדה לזאת, שעבודת ה' תרכזו במקום אחד. ת"כ PC⁸), לפי דברי הבקרת המודרנית, הרחיקה כל כך ללכת בענין הזה עד שהיא הקדימה ע"י אהל המועד את הדבר הזה (רכוז הפולחן) לימי קדם ותאסר את הקרבת הקרבנות בכל הדורות שלפני הקמת המשכן ומזבח העולה, ולכן לא הוזכרה גם את מזבחות האבות. ואולם איך אפשר להביא את זאת לידי הסכמה עם העובדה שדוקא ת"כ, בקראנו בה מבלי שיש לכך אל המקורות האחרים של התורה, מצוה את בני ישראל לשחט את קרבן הפסח בכתיהם ולזרק את דמו לא על מזבחה ה', כי אם על שתי המזוזות ועל המשקף (שמות יב, ז)². נוסף לדבר הנ"ל גם את זאת, שאפילו בחג הפסח של השנה השנית (במדבר

א) ראה קוטש: Abriss der Geschichte 190.

ב) חלקי התנ"ך האלה שויכם לפי דברי וילהוון, למקור ת"כ: בראשית א, א—ב, ד א; פרק ה' (מלבד פסוק כ"ט); ג, פ"כ"ב; ז, י"א; ז, י"ג—י"ז; ז, י"ח—כ"א; ז, כ"ד—ת, ב"ל; ת, ג"ה; ת, י"ג—י"ט; ט, א—י"ז; ט, כ"ח—ג, ו; ג, כ; ג, כ"ב; ג, ל"א—ל"ב; י"א, י"ד—ב (מלבד פסוק כ"ט); י"ב, דב—ה; ו, יג; ו, יג, י"ב; ט"ז, ג; ט"ז, ט"ו—י"ז; י"ט, כ"ט; כא, א ב; כא, ב—ה; פרק כ"ג; כ"ח, זר"ש (מלבד הפסוקים: י"א ב ו י"ח); כה, כו ב; כ"ו, ל"ד—ל"ה; כז, מ"ו—כח, ט; ל"א, י"ח; ל"ה, ט—ט"ו; ל"ה, כ"ב—כ"ט; ל"ז, רח; ל"ז, מ—ל"ט, בא (עד "יעקב"); מ"ו, רכ"ז (הפסוקים ח"כ"ז מוטלים בספק); מ"ז, ה"י"א; מ"ז, כ"ז—כ"ח; מ"ח, ג"ז (פסוק ד' ?); מ"ט, כ"ח (?); מ"ט, כ"ט—ל"ג; נ, י"ב—י"ג—שמות א, א—ה; ז (כלו "נורבו ויעצמו"); א, י"ג—י"ד (מלבד י"ד א); ב, כ"ג—כ"ה; ג, ב—ז, י"ג; ז, י"ט—כ; ז, כ"ב—כ"ג; ח, א—ג; ח, י"א ב—ט"ו; ט, ח"י"ב; י"ב, א—כ; י"ב, כ"ח; י"ב, ל"ז א; י"ב, מ—מ"א; י"ב, מ"ג—י"ג, ב; י"ג, כ; י"ד, א—ב; י"ד, ח ב—ט (מלבד "כל סוס רכב פרעה ופרשו וחוליו"); י"ד, י (מ"ויעקב); י"ד, ט"ו (מלבד "מה תצעק אליו"); פרק ט"ז (מלבד הפסוקים: ד"ה; י"ג—ט"ז א; י"ח ב—כ"א; כ"ד—ל"ז; ל"ה ב; הפסוקים: ר"ח ול"ו הם של העורך); י"ז, א (עד "ברפידים"); י"ט, א—ב א (כ, י"א—של העורך); כ"ד, ט"ו ב—י"ח א; כ"ה, א—ל"א, י"ז; ל"א, י"ח ?); ל"ה, כ"ט—ל"ב; ל"ד, ל"ג—ל"ה (?); ל"ה, א—מ (סוף). כל ספר ויקרא—במדבר א, א—י, כ"ח; יג, א—י"ז א; י"ג, כ"א; י"ג, כ"ה—כ"ו; י"ג, ל"ב (עד "הוא"); י"ד, א א; י"ד, ב א; י"ד, ה; י"ד, י; י"ד, כ"ו—כ"ט (כ"ח—כ"ט); י"ד, ל"ד—ל"ז; ט"ו, א—ב (מקצתו של פסוק ב); ט"ו, ח"י"א; ט"ו, ט"ז—כ"ב;

ט') לא נזכר כלל וכלל, שבני ישראל הקריבו את הקרבן הזה באהל המועד; ולכן היתה הרשות לדילממן להעיר בפרושו לסי' במדבר ט, י"ד, כי "אין שום רמז בתורה לזאת, שקרבן הפסח השני הזה לא נשחט בבתיאם, אלא באהל המועד (כמו שסוכר ק"ל). ואולי רק ע"י צרוף עם הדברים שנאמרו בויקרא י"ז אפשר לבוא לידי מסקנה זו"—אבל פרק י"ז שבויקרא ש"ך, לפי דברי הבקרת המודרנית, לספר הקדושה (H), ולפיכך אין להביא ראיה מהפרק הזה למקור היסודי של ת"כ (PG).

נדמה לזאת את המצוה ששוננה בכל תקף כס' משנה התורה לחג ולהקריב את הפסח במקדש המרכזי. "לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך אשר ה' אלהיך נותן לך, כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם תזבח את הפסח בערב, כבוא השמש, מועד צאתך ממצרים. ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר ה' אלהיך בו ופנית בבקר והלכת לאהל"ך" (דברים ט"ז). כמעט שעולה על לבנו מחשבה כזאת, כי המצוה להקריב את קרבן הפסח רק "במקום אשר יבחר ה'" נאמרה והדגשה כאן בכונה מיוחדת בתור התנגדות לת"כ שהתירה לזבח את הפסח בבתיאם. אליבא דאמת חגגו כל בני ישראל גם בימי המלך יאשיהו, אחרי שקראו באזני העם את דברי משנה התורה, בפעם הראשונה את חג הפסח, שהזניחוהו במשך שנים רבות, במקדש המרכזי. "כי לא נעשה כפסח הזה מימי

ט"ה ל"ה; י"ה א—כ/ א א; כ, ב; ג, ג; ו; (כ, ט); כ, י"ב; כ, כ"ב—כ"ט; (כ"א, דא; כ"א, י—יא?); כ"ה, ו—ל"א נ"ד; ל"ב, מ"ז—י"ט (מלבד "חמשים" בפסוק י"ז); ל"ב, כ"ד; ל"ב, כ"ח—ל"ג; ל"ג, א עד סופו של סי' במדבר. דברים ל"ב, מ"ח—נ"ב; ל"ד א א; (ל"ה ז א ?); ל"ד, ח"ט. יהושע ד, י"ט; ה, י—י"ב; ט, י"ז—כ"א; ט, ש"ב ("לעדה" בפסוק כ"ז—של העורך) י"ג, ט—ל"ג (מתחלקים השניים); י"ד, א—ה; (ג—מתחלקים השניים); מ"ז, א—י"ב; מ"ז, ח (מלבד ט"ה א—ג ועוד). (מ"ז, ט—של העורך); י"ה א—ד; י"ז, ז; י"ז, ט (מלבד "ערים האלה לאפרים בתוך ערי מנשה"); י"ה, י"א—כ"ה; פרק יט (מלבד הפסוקים; מ"ז ומ"ט ועוד); פרק כ; כ"א, א—מ"ב; כ"ב, ט—ל"ד. וילהון ובית מדרשו מבדילים מלבד זאת בין החקים המקוריים של ת"כ השיכים לגרעינה היסודי (וילהון קודא לו בשם $Q = quatuor foederum liber$ = "ספר ארבע הכריתות" 1), אחרים — Pg או p^2) ובין החקים האחרים שמקצתם קודמים להם ומקצתם מאוחרים להם. למקור Q שויכים, לפי דברי וילהון, החלקים האלה: כל הקטעים של ת"כ אשר ב"בראשית"; הפרקים: כ"ה—כ"ט ב"שמות"; "ויקרא" ט; י, א"ה, י"ב—ט"ז; הפרקים: י"א—ט"ז (בפרקים האלה יש פסוקים יוצאים מהכלל); פרק ט"ז; במדבר א א—ט"ז; א מ"ח—ג, ט; ג, ט—י"ג; כ"ח; מקצתם של הפרקים י"ג וט"ז; פרק י"ז; פרק י"ח; כ"ה וי"ט; כ"ז; כ"ז; מקצתו של פ' ל"ב; ל"ג, נ עד ל"ה י"ג; בדברים: מקצתם של הפרקים ל"ב—ל"ד. — וילהון ובית מדרשו חושבים לכלל, כי החקים אשר בגרעינה המקורי של ת"כ (Q) הם תמיד בתוך המסגרת של התאור ההיסטורי. תוצאות החקים מנומקות בנמוקים היסטוריים. אולם חקי ת"כ שאינם מתאימים לקשר ההיסטורי, אינם שויכים, לפי דברי בית המדרש הנ"ל, למקור היסודי (Q) או ששיכותם למקור הנ"ל מושלת בספק.

השופטים אשר שפטו את ישראל וכל ימי מלכי ישראל ומלכי יהודה" (מ"ב כ"ג,
 ל"ב). הפסוקים האלה מלמדים אותנו, מה רבה וגדולה היתה החשיבות, שיחסו
 לכל הפחות מוכנו של יאשיהו ואילך להקרבת הפסח, קרבן המשפחה והאומה
 החביב והחשוב ביותר, במעמד כל העם במקדש המרכזי. ומחבר ת"כ יבטל אחרי
 גלות ככל את המנהג הזה המקודש משנים קדמוניות ויתיר להקריב את הפסח
 בבתים, מחוץ למקדש—אותו המחבר אשר בכונה ידועה עבר בשתיקה, לפי דברי
 המבקרים, על קרבנות האבות כדי שלא לגרם נזק לאידיאה השואפת לרכז את
 הפולחן במקום קדוש אחד!

והאם נכון אפוא הדבר, שספר ת"כ התיר לשחט את קרבן הפסח מחוץ
 למקדש ולזרק את דמו על מזוזות הבתים? בכל אופן יש צורך מחלט בהנחה זו
 לפי דעתם של המבקרים החדשים האומרים, כי כל הספור ההיסטורי הזה בת"כ
 הוא רק ברזא, בעלמא, שעל ידה רצה המחבר לתת תקף ואשור לחקיו ביחסו
 אותם למשה, ואולם לאמתו של דבר לא עשו בני ישראל, לפי דברי המבקרים,
 פסח בצאתם ממצרים. ואם בכל זאת מתאר המחוקק בפרטות את אופן עשיית
 הפסח במצרים (שמות י"ב), או רק המטרה הזאת היתה לנגד עיניו: לצוות על
 עשייתו של מצוה זו את בני כל הדורות הבאים. גם דילמן (המתנגד לבקרת
 המודרנית) סובר בפרושו לשמות—ויקרא עמ' ק"כ, כי "אין לנו שום רשות להחליט
 שהמחבר נתכוון, בצוותו על מנהגים אחרים הכתובים, למשל, בפסוק ג' ובפסוק
 י"א וגם על עשיית הפסח בבתיהם, רק לזמן צאת בני מצרים; להפך, כל שיטתו
 לקשר עד כמה שידו מגעת את החקים על דבר המנהגים המקובלים לגורמים
 היסטוריים ידועים, מתנגדת לדעה זו; ולשנויים במצוות הכתובות כאן אין שום
 רמז לא בפסוק מ"ג ואילך ולא בויקרא כ"ג ולא בכמדבר ט'. וזהו למעלה מכל
 ספק, כי גם לפי ת"כ וגם לפי המקור I (שמות יב, כ"ד) יעשה קרבן הפסח
 בבתים גם בימים הבאים^{א)}.—אולם באופן כזה אין שום יסוד להיפותיזה של ולהויון,
 כי הנחה כזו, שמחבר אשר חי אחרי גלות ככל או אפילו אחר תקופת יאשיהו
 יתיר להקריב את קרבן הפסח מחוץ לירושלם, היא מופרכת מעקרה^{ב)}.

א) ואם בנין אחד מתלמודי וילהויון, סובר אפוא בפרושו לשמות (עמ' צ"א), כי אחרי
 הכנות מקדש ומזבח היו זורקים, כנראה, את דם הפסח (גם לפי ת"כ) על המזבח ולא על דלתות
 הבתים—הרי הוא מתנגד בזאת למבקרים של בית מדרשו האומרים, כי ת"כ נתכונה לקבע את
 חקיה, שהיא קושרתם למאורעות היסטוריים, לכל הדורות ולכל הזמנים;—ראה: Wurster in:
 zeitschr. für Alttest. wiss. 1884 s. 120.

ב) בשמות י"ב, כ"ד צו על "הדבר הזה" כעל "חק עולם". ודילמן מעיר על זאת (בעמ'
 קצ"ו): ואעפ"י ש"הדבר הזה"... מהכון לכל שלשת הפסוקים כ"א-כ"ג, הלא בכל זאת אי-אפשר
 להוציא מהכלל את הפסוק כ"ב. להפך, עוד הרבה יותר מאשר בת"כ הדגשו כאן מצות
 חגיגת הפסח בבתים ומצות נתינת הדם על שתי המזוזות ועל המשקף כמצוות שנתנו לכל

„האלהים עשה את התורה ישרה והמה בקשו חשבונות רבים“ אפשר להגיד עפ"י קהלת (ז, כ"ט) על אודות הענין הזה. אדם פשוט וישר שיקרא בתורה לא ימצא בענין הזה שום סתירה בין החלק הקדמי של ספר הכרית (שמות) ובין משנה התורה. לאמתו של דבר צו בני במצרים לחג את חג הפסח בבתיהם, ולפי מובנה הפשוט של מצוה זו היו צריכים לעשותה כאפן כזה גם בימים הבאים. ואולם אחרי הקמת אהל המועד צוה ה' שאסור לשחט צאן ובקר בלתי אם יביאום אל אהל מועד להקריבם קרבן (ויקרא י"ז), ובזאת נאסרה ממילא גם שחיטת קרבן הפסח בבתיים. הם היו מחויבים לעשות גם אותו בחצר אהל מועד ולהזות את דמו על המזבח. ומובן מאליו שבשנה השנית (כמדבר ט') עשו את הפסח, כמו את כל הזבחים, בחצר המשכן. ורק כאפן כזה תוכן היטב המצוה הכתובה שם, שמי שהיה בדרך רחוקה (כמדבר ט, ט), כלומר הרחק ממקום המקדש, היה צריך לעשות את הפסח בארבעה עשר יום לחדש השני. — מלבד זאת יתברר לנו הדבר, מדוע רק בספר כמדבר ט' נאמר בראשונה עונש כרת על החדל לעשות הפסח והעונש על אכילת חמץ נאמר כבר בשמות יב, ט"ז, יען כי רק איעשית הקרבן הלאומי במקדש המרכזי גוררת אחריה עונש קשה ולא אי-שמירה סתם של החג הבית-המשפחתי.

אבל כאשר בוטל אסור השחיטה מחוץ למקדש (דברים יב, כ), היתה יכולה לעלות על הלב מחשבה כזו, כי מעכשו הותר שנית לעשות את הפסח בבית ככתוב בשמות י"ב ולכן נאסר הדבר הזה בכל תקף בדברים טו, ה' ובני ישראל נצטוו להקריב את קרבן הפסח רק בבית הבחירה גם בשבתם בארץ-ישראל. ואפשר להבין על נקלה, שעם הקמת הבמות לא שמו לב אל המצוה הזאת ורק בימי יאשיהו, כאשר נשמדו ונכחדו הבמות, שב החק הכתוב בדברים טו, ה' לקרמותו ולחקפו. אבל איך תוכל הבקרת המודרנית מבית מדרשו של וילהלם וסיעתו לבאר את התופעה הזאת, שתורת כהנים, המוצאת, לפי דבריהם, את רכוז הפולחן עוד בימים קדומים, תחק חק מיוחד בענין קרבן פסח ובעבודת אלהים זו תפרץ פרץ בפרינציפיון של רכוז הקולטום?! ועל השאלה הזאת לא ימצאו וילהלם וחבריו תשובה משביעת רצון לנצח.^א —

הדורות. גם קאליש (Lev. II 498) בעצמו דוחה את הרעיון. שרק בימי גלות בבל הנהיגו את שחיטת הפסח בבתיים (George 237 ; Graf. : gesch. Büch. 34). כרעיון הפוך.

א) יש מי שמחליט ואומר, כי לפי ת"כ אין לפסח דין קרבן כל עקר ולכן מותר לעשותו בבית. אולם גם אם לא נשים לב לזאת, שעצם ההנחה — שהיה קים ועומד מנהג דתי אשר הספרים הקדומים (ספרי הכרית ומשנה תורה) חשבוהו לקרבן ולפתע פתאם באה תורת כהנים (למען מצא חן בעיני הבקרת) ושיללה ממנו את דין הקרבן — מתנגדת לשכל ולהגיון; הלא גם כמדבר ט, ה' י"ג (והקטע הזה שיק' לת"כ; אמנם יש אומרים — להלקים השניים של ת"כ) נקרא הפסח בפרוש בשם „קרבן ה“ וגם המצוות הכתובות בשמות י"ב, י (מ"ג, מ"ח), שלא